

**EU INTEGRATION:
IMPLICATION FOR ASEAN AND THAILAND**

The Summary of the Academic Seminar

This article is adapted from the presentation and discussion of the Academic Seminar delivered at Chulalongkorn University on June 30, 2006. The Centre for European Studies hosted the biannual Academic Seminars, the purpose of which is to educate high-school Thai teachers to acknowledge and comprehend the fundamental information on the European Union.

This article comprises of three different topics in the theme of 'EU integration: Implication for ASEAN and Thailand' by three distinguished lecturers. Assist. Prof. Surat Horachaikul gave the lecture on the aspect of 'EU Integration Process.' Assoc. Prof. Dr. Prapat Thepchatree presented 'ASEAN Integration Process.' This is followed by 'EU Integration: Lessons and Directions for ASEAN and East Asian Community' by Assoc. Prof. Dr. Chulacheeb Chinwanno.

การบูรณาการสหภาพยุโรป: ผลต่ออาเซียนและประเทศไทย*

ผศ. ดร.จาริต ดิงศภักดิ์

กิจกรรมการอบรมสัมมนาประจำศูนย์ยุโรปศึกษาจัดทำเพื่อเผยแพร่เกี่ยวกับยุโรปและสหภาพยุโรปให้กับผู้ที่อยู่ในประเทศไทย ประกอบด้วยประเด็น

การบูรณาการ (Integration) อย่างในสหภาพยุโรปอย่างไร และมีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างไร

การรวมกลุ่มในระดับภูมิภาค (Regionalism) เกิดขึ้นมานานในภูมิภาคยุโรปเองเกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มขึ้นในช่วง ค.ศ. 1960 ฉะนั้นการรวมตัวดำเนินมาโดยตลอด สิ่งที่น่าสนใจคือ ปัจจุบันการรวมกลุ่มไม่ได้หยุดนิ่งเพียงเท่านั้น แต่กลับมีการขยายขอบเขตการรวมตัวมากขึ้น ขณะเดียวกันการรวมเป็นสหภาพ ประเทศ และรัฐยังคงมีอยู่ ฉะนั้นโลกาภิวัตน์ยังคงเกิดขึ้นในภูมิภาคยุโรปนี้

เศรษฐกิจ พ.ศ. 2542 เกิดเงินสกุลยูโรและนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายกลายเป็นเงินตราสกุลหลัก ยกเว้นไม่กี่ประเทศที่ไม่ใช้ เรื่องนี้ได้กลายมาเป็นประเด็นที่

* บทความนี้ดัดแปลงจากบทถอดเทปบันทึกเสียงการอบรมสัมมนาวิชาการเรื่อง “การบูรณาการสหภาพยุโรป: ผลต่ออาเซียนและประเทศไทย” จัดขึ้น ณ ห้องประชุมจุฬารัตน์-พันธุ์ทิพย์ อาคารประชาธิปไตย-ราชมังคลาภิเษก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 30 มิถุนายน 2549 เวลา 8.00-16.00 น.

น่าสนใจอันจะมีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของแต่ละประเทศด้วย ทางศูนย์ศึกษายุโรปเองก็ได้ศึกษาเหตุผลความเป็นมาของเงินสกุลนี้ด้วย

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) หากกล่าวถึงสหภาพยุโรปในบริบทของอาเซียน ไม่ใช่แม่แบบของเรา แต่เป็นจุดอ้างอิง (Reference Point) เพื่อใช้ในการศึกษาและการเปรียบเทียบ

ในแง่ความสัมพันธ์ยุโรปกับไทย ด้านการค้า การลงทุน ผลประโยชน์ และการเงิน ว่าบทบาทของแต่ละฝ่ายในโลกเป็นอย่างไร รวมถึงความสัมพันธ์กับอาเซียน ครบรอบ 10 ปีแล้วอาเซียนได้อะไรบ้าง

กระบวนการบูรณาการสหภาพยุโรป: ความก้าวหน้าล่าสุดถึงปัจจุบัน

ผ.ศ.สุรัตน์ โทราชัยกุล

อะไรคือสหภาพยุโรป

สหภาพยุโรปไม่ใช่องค์การเหนือชาติหรือองค์การระหว่างรัฐบาลมาเจกัน หากเป็น *supranational* นักการเมืองพวกโปรยุโรป (Pro-EU) อย่างมาร์กาเร็ต แธตเชอร์ (Margaret Thatcher) อาจไม่เห็นด้วย แต่หากเป็น *international government* พวกยูโรสเกปติก (Euro-sceptic) นั้นกลับพอใจ แต่พวก Pro-EU นั้นจะไม่พอใจ¹ ทำให้คำสองคำระหว่าง *supranational* และ *international government* มีค่าเท่ากัน

¹ หลังจากการก่อตั้งสหภาพยุโรป กลุ่มนักการเมือง นักวิชาการและปัญญาชนในยุโรปมีความเห็นหลักแบ่งเป็น 2 ทาง ได้แก่กลุ่มที่สนับสนุนแนวทางนโยบายของสหภาพยุโรปเรียกว่าพวกโปรยุโรป (Pro-EU) และกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยและไม่มั่นใจในจังหวะก้าวของสหภาพยุโรป เรียกว่ายูโรสเกปติก (Euro-sceptic)

ฉะนั้น *อัตลักษณ์* ของยุโรปใหม่มีลักษณะอย่างไร จึงเหลือเป็นคำถาม เพราะเหล่า Franco-German Motor เริ่มมีปัญหา ยุคนี้เองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่ง Euro-parliament ประกอบด้วยเหล่า Euro-sceptic จำนวนมาก

ประเทศฝรั่งเศสและฮอลแลนด์ปฏิเสธรัฐธรรมนูญร่วมของสหภาพยุโรป (EU constitution) แต่ก็มีกลุ่มที่สนับสนุนเช่นกัน จึงเกิดภาวะชะงักงันบ้าง จากนั้นก็จะกระโดดตนเองไปไกลจากจุดเดิมอีก ทุกอย่างจึงเป็นวิวัฒนาการ (evolution) ปัญหาคือปลายทางของความสำเร็จอยู่ตรงจุดใด เพราะหากจะทำนายในเชิงสมบูรณ์ อาจจะถูกต้องหมด แต่ขณะเดียวกันหากมองเชิงสัมพัทธ์นั้นไม่ใช่สิ่งง่าย เพราะต้องมองปัจจัยควบคุมภายนอกด้วย

แล้วอะไรคือสหภาพยุโรป ในเมื่อระบบที่เรียกว่า Franco-German นั้นมีปัญหาแม้เยอรมันจะอุทิศตัวในหลายๆ เรื่องอย่างก็ตาม โดยเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรม ตั้งแต่ ค.ศ. 1970 จนกระทั่งการสิ้นสุดของกำแพงเบอร์ลินแล้วอัตลักษณ์ของสหภาพยุโรปก็ยังไม่ชัดเจน นอกจากนี้ยังมีหลายปัจจัยอื่นอีกเช่น

1. ชาวโคโซโวที่เป็นมุสลิม พ่อแม่ถูกฝังทั้งเป็นโดยชาวเซิร์บ พี่สาวถูก ข่มขืน และกักขัง พ่อมีลูกต้องย้ายไปนับถือออร์ทอดอกซ์ กลายเป็นเหตุการณ์การสังหารหมู่ของฮิตเลอร์ (Holocaust) ปัญหาที่ยังเกิดขึ้นข้างหลังบ้านของทวีปยุโรปไม่ได้รับความสนใจ กลับสนใจเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจเท่านั้น นโยบายความมั่นคง (Security Policy) ยังคงมีปัญหา

2. เหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 สหภาพยุโรปก็ยังไม่พบ โดยเฉพาะอังกฤษประกาศด้านการก่อการร้ายร่วมกับสหรัฐฯ หรือการสร้างความสัมพันธ์ในอดีตระหว่างนายกรัฐมนตรีแธตเชอร์ซึ่งเป็นอนุรักษนิยมกับประธานาธิบดีสหรัฐฯ โรนัลด์ เรแกน จากพรรครีพับลิกัน จนถึงปัจจุบันความสัมพันธ์ในระดับทวิภาคีเช่นนี้จะบั่นทอนในระดับพหุภาคีในยุโรปได้ ความเป็นเสรีนิยมใหม่

(Neo-liberalism) ของอังกฤษค่อนข้างชัดเจนมากขึ้นในช่วง 17 ปีที่ผ่านมาและพรรคเลเบอร์ก็ค่อยๆ ย้ายอุดมการณ์ทางซ้ายมาอยู่ตรงกลางจนมาอยู่ทางขวา

3. อีกในหลายๆ ประเทศต้องเปลี่ยนท่าทีจากที่เคยสนับสนุนสหรัฐฯ เรื่องการก่อการร้าย พอถูกผู้ก่อการร้ายโจมตีจึงเปลี่ยนท่าที เช่นเหตุการณ์ในสเปน ฮอลแลนด์ อัลจีเรีย ฝรั่งเศสและตูนิเซีย เป็นต้น

4. ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ เหตุการณ์การเขียนการตูนล้อเลียนศาสดามุฮัมมัด โดยนักหนังสือพิมพ์ของเดนมาร์ก แสดงให้เห็นถึงความก้าวร้าวและล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชน ภายหลังสหรัฐฯ กลับสนับสนุนเดนมาร์กอีก พอสหภาพยุโรปเปลี่ยนจาก Anti-communism world เป็น Anti-terrorism world ในสายตาชาวอเมริกันถือว่ายุโรปทำตนก้าวร้าวเกินไป ปัจจุบันต้องยอมรับว่าโลกไม่ได้มองแง่ร้ายถึงเพียงนั้น บ้างว่าไม่ควรเชื่อสหรัฐฯ มากเกินไป และเมื่อมองข้อเท็จจริงว่า “เวียตนาม” กำลังเกิดขึ้นในอิรัก รวมทั้งอิหร่านและเกาหลีเหนือประเทศเหล่านี้ไม่เกรงกลัว ซึ่งให้เห็นว่าบริบทการต่างประเทศปัจจุบันเป็นตัวกำหนดปัญหามากกว่าถูกกำหนดโดยมุมมองของสหรัฐฯ อีกทั้งหากเชื่อแนวคิดเสรีนิยมใหม่จะมุ่งไปสู่การทำลายรัฐสวัสดิการสังคม (Welfare State - UK / Social Welfare - US)

5. ปัญหารัฐสวัสดิการ (Welfare state) บริษัทและโรงงานต่างหลบหนี (runaway plants) คนจึงตกงานเพราะปัญหาอยู่ที่โครงสร้าง และแรงงานส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ที่เหลือผู้หญิงก็กลับออกมาทำงานและทำได้ดีในอุตสาหกรรมบริการ (Service Industry) แต่อุตสาหกรรมการผลิต (Manufacture Industry) กลับพึ่งลงบรรดาเจ้าของโรงงานจึงไม่ต้องการใช้แรงงานของคนในประเทศ กลับออกไปตั้งโรงงานในต่างประเทศ เช่น อินโดนีเซีย เพราะละเมิดสิทธิแรงงานได้ง่ายกว่า (abuse) อีกทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนีประกาศขอไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เพราะคนเข้ามาในตลาดแรงงานได้น้อยลง ด้วยเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ บริษัท โรงงานก็ย้ายฐานการผลิต

การเก็บภาษีที่ทำได้น้อยและความรับผิดชอบต่องินบำเหน็จบำนาญมีน้อยลง สหภาพยุโรปจึงหลงทางและระบุตัวตนได้ไม่ชัดเจน

6. การต่างประเทศของสหภาพยุโรป

เรื่องพม่า สหภาพยุโรปเกี่ยวข้องมาโดยตลอด (แตกต่างจากประเทศจีนและเกาหลีเหนือที่ไม่เคยคิดทำอะไรด้วย) นักธุรกิจผู้ลงทุนต่างเรียกร้องให้เลิกเกี่ยวข้องกับเรื่องละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะส่งผลกระทบเรื่องธุรกิจ

นโยบาย CAP (Common Agricultural Policy) - เกิดข้อขัดแย้งทางด้านการค้า เพราะเนื่องจากว่ามีการบริจาคความช่วยเหลือมากเกินไปบิดเบือนตลาดที่ควรจะเป็นไปตามกลไก

นโยบาย CFSP (Common Foreign & Security Policy) - ไม่ได้ทำงานบนพื้นฐานของยุโรป เมื่อสงครามเวียดนามจบลง สหรัฐฯ พ่ายแพ้ ได้มีการวางยุทธศาสตร์กับสหรัฐฯ ไว้คือการกำหนดกฎหมาย กฎเกณฑ์เยอรมนีกับญี่ปุ่น ซึ่งสร้างความลำบากใจแก่สหรัฐฯ นักวิเคราะห์ต่างวิเคราะห์ว่าผู้ชนะสงครามคือเยอรมนีกับญี่ปุ่น เพราะเยอรมนีและญี่ปุ่นไม่เสียค่าบารุงกลาโหมใดๆ ในอดีต และพอวันนี้สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ ครองเศรษฐกิจและรับผิดชอบกฎเกณฑ์ของโลกเอาไว้ ปัญหาในโคโซโว ผู้รับผิดชอบคือสหภาพยุโรป แต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบหนักที่สุดคือ เยอรมนี รวมถึงปัญหาอื่นๆ ที่ประสบเช่น การอพยพ ทหารในอัฟกานิสถาน ส่วนญี่ปุ่นกลับเป็นว่าให้การช่วยเหลือเป็นเงินมากกว่า เพราะมีความรู้สึว่าการทหารญี่ปุ่นมีความอ่อนไหวมากกว่า ฉะนั้นหากสหรัฐฯ ขอกำลังทหารจากญี่ปุ่นได้ต้องใช้วิธีการซู่ความสัมพันธ์ จึงจะยอม เพื่อให้เกิดการขัดใจ

สหภาพยุโรปมีผลกระทบกับไทยอย่างไรและเหตุที่ควรนำสหภาพยุโรปและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเปรียบเทียบ

เพื่อนำมาศึกษาและใช้อ้างอิงเรื่องตรรกะของการบูรณาการและปรับใช้ในภูมิภาคนี้เพื่อสร้างอำนาจตนให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น รวมถึงเป็นแรงบันดาลใจให้ อาเซียนได้

ทำบูรณาการเชิงลึกที่ไม่ใช่เชิงกว้าง (การเพิ่มจำนวนสมาชิก) ได้เช่นเดียวกับสหภาพยุโรป อุปสรรคสำคัญคือการยังยึดหลัก *ชาตินิยม* และความคิดที่ทำให้การขยายในเชิงลึกไม่สำเร็จ ฉะนั้นหากจะสร้างบูรณาการเชิงลึก อาเซียนไม่จำเป็นต้องสร้างให้เหมือนกันทุกประการ เพราะความแตกต่างหลากหลาย (diversity) อย่างน้อยในเรื่อง *ศาสนา* เช่น ตุรกีซึ่งเป็นประเทศมุสลิมอันเป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมสหภาพยุโรป อดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรก็เช่นเดียวกันที่ทำให้ผิดหวังในเรื่องบูรณาการ เหตุการณ์ในประเทศกัมพูชาเผาศาสนาพุทธไทยอันเกิดจากพื้นฐานของการเมืองภายในที่เกิดขึ้น และรัฐบาลไทยไม่ยอมกดดันเพื่อนบ้านให้ไปสู่กระบวนการประชาธิปไตย อีกทั้งสนับสนุนการกักขังขององซาน ชู จี หรือกรณี 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้กลายเป็นประเด็นมาดบังภาพใหญ่ของประเทศ คือ ความมั่นคงโดยเฉพาะระหว่างไทยและมาเลเซีย ตัวประเทศมาเลเซียก็หัวง่กรงถึงปัญหาการก่อการร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นกับตน ในฐานะเป็นเพื่อนบ้านจึงต้องใส่ใจและเห็นใจประเทศเพื่อนบ้าน

ฉะนั้นหากประเทศไทยทำสิ่งที่ถูก ไม่เข้าข้างในสิ่งที่ผิด รวมทั้งให้เข้าถึงความรู้สึกของประเทศเพื่อนบ้านที่แท้จริง (Feel the same) จะช่วยให้การเกิดบูรณาการเป็นไปได้ ประเทศไทยอาจจะกลายเป็นเหยื่อของจักรวรรดิโลกตะวันตกได้เพราะมาจากการเซ็นข้อผูกมัดต่างๆ ในนามของ divide & rule โดยเฉพาะ FTAs การค้าขายเสรี เช่น กับประเทศสหรัฐฯ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น แต่เหตุใดจึงไม่หันมาทำกับประเทศเพื่อนบ้านอย่าง ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียบ้าง ทั้งหมดนี้คือสิ่งที่ยุโรปสามารถสอนเราได้ และการบูรณาการในอาเซียนอาจจะเกิดขึ้น

ถาม-ตอบ

คำถาม ตอนแรกสหภาพยุโรปมีค่าเงินสกุลยูโรที่ต่ำกว่าสหรัฐฯ แต่ปัจจุบันกลับสูงขึ้น จุดนี้สะท้อนให้เห็นสภาพเศรษฐกิจของยุโรปอย่างไร

คำตอบ ยุโรปเป็นผลผลิตของสหรัฐฯ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตั้งแต่เงินช่วยเหลือที่ได้รับจากแผนมาร์แชล (Marshall plan) ซึ่งทั้งผู้รับเงินกับผู้เป็นสมาชิกสหภาพยุโรปดั้งเดิมล้วนเป็นบุคคลเดียวกัน ยกเว้นประเทศยูโกสลาเวีย (นำโดยติโต)

ถูกต่อต้านจากสหรัฐฯ ส่วนอิตาลีได้รับเงินช่วยเหลือซ้ำเนื่องจากมีรัฐบาลที่เป็นฝ่ายซ้ายเข้ามา และสหรัฐฯ ได้ส่งหน่วยงานซีไอเอ (CIA) เข้าไปจัดการในประเทศนี้ สุดท้ายพระสันตะปาปาก็ต่อต้านฝ่ายซ้ายเช่นกันและกล่าวว่าหากอยากจะเป็นสังคมนิยม (Socialism) ได้จะต้องไม่เป็นรัฐคริสเตียนด้วย ทั้งหมดนี้คือภาพรวมที่สะท้อนให้เห็นว่าสหรัฐฯมีนัยสำคัญในการสร้างพันธมิตร สหภาพ ยุโรปเองยังไม่ได้ลังบางในตอนแรก พอมีเงินยูโรครั้งแรกนักเศรษฐศาสตร์บางคนมองถึงความจำเป็นมากน้อยของการมีสกุลยูโร สมมติว่านำเงิน 100 ปอนด์ แล้วไปแลกเงินตราในหลายๆประเทศ โดยห้ามนำไปใช้ จากนั้นนำเงินกลับมาแลกคืนเป็นเงินปอนด์อีกครั้งจะพบว่าเงินเหลือ 86 ปอนด์ แสดงให้เห็น 2 ประเด็นคือ

1. หากต้นทุนการทำรายการ (Cost of Transaction) สูงมาก ทำให้เงินลดค่าลงไป การรวมกลุ่มในภูมิภาค (bloc) จะเกิดขึ้นลำบาก
 2. อีกทั้งยังเรื่องกลไกการตลาด ที่ต้องใช้ปัจจัยมากเพียงใดในการควบคุมเงิน
- ในสหรัฐฯ ค่าเงินที่ถึงแม้ขาดเสถียรภาพ (Stability) กล่าวคือ stock dollar มีลักษณะขึ้นลงบ่อยครั้ง (fluctuation) พอค้าบางคนกลับให้ความสนใจ แต่ขณะเดียวกันในยุโรปเองกลับมีข้อถกเถียงกันว่าหากเงินยูโรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอจะส่งผลให้เงินมีมูลค่าหรือเสถียรภาพหรือไม่ ข้อสำคัญหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นคือ สหภาพยุโรปและมาเลเซียปฏิเสชนันทามติวอชิงตัน (Washington Consensus) ของสหรัฐฯ เพราะเงินสกุลดอลลาร์ต้องอิงอยู่กับหลักการตลาด หากทำความเข้าใจว่าเงินยูโรมีเกณฑ์ขั้นต่ำและสูง (minimum and maximum thresholds) อยู่และสามารถใช้ตัวเองกำหนดเงินว่าจะอยู่ ณ จุดใด ฉะนั้น เงินที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอน่าจะมีปัจจัยบวกมาสนับสนุนอยู่ อย่างเช่นประเทศเยอรมนีและอังกฤษมีเงินสะสมอยู่ค่อนข้างมาก อันเป็นปัจจัยเพิ่มขึ้นที่สำคัญ อย่างไรก็ตามเกิดความคิดว่าทำอย่างไรให้เงินสกุลยูโรมีค่าเทียบเท่ากับเงินดอลลาร์ให้ได้

คำถาม จากการทำสงครามในโคโซโวของนาโต (NATO) นำโดยสหรัฐฯ มีประเทศที่เป็นสมาชิกนาโตและเป็นทั้งสมาชิกสหภาพยุโรปด้วยนั้น ไม่เต็มใจที่จะร่วมสงครามนี้ และต่อมาหากนาโตจะต้องทำสงครามอีกและประเทศสมาชิกนาโตที่อยู่ในสหภาพยุโรปจะต้องลำบากใจ จำเป็นหรือไม่ที่สหภาพยุโรปจะมีกองทัพเป็นของตนเองต่างหากจากนาโต

คำตอบ สหภาพยุโรปมีกองกำลังเป็นของตนเองอยู่แล้ว คือ European Army Unit อย่างไรก็ตาม มีการระบุว่าถ้าประเทศใดที่ต้องการจะส่งเข้าร่วมก็แล้วแต่สมัครใจ ซึ่งให้เห็นว่าภูมิภาคนี้นี้คือการขาดค่านิยมร่วม (common value) และสิ่งที่ขัดกันอีกประการคือเงินที่สนับสนุนการฝึกอบรมกองทัพสหภาพยุโรป ปัจจุบันเงินสนับสนุนมาจากทรัพยากรของนาโตถึงร้อยละ 83 ด้วยเหตุนี้แม้แต่ประเทศตุรกีไม่พอใจ เพราะทั้งที่ตนเป็นสมาชิกนาโตแต่กลับไม่ได้เป็นสมาชิกสหภาพยุโรปเสียที หรือประเทศไนจีเรียมีประเทศอังกฤษที่เป็นผู้รู้จักดีที่สุด เนื่องจากเป็นประเทศในเครือจักรภพ (commonwealth nation) เช่นเดียวกับ อิตาลีที่รู้จักอัลเบเนียดี ฉะนั้นความคิดเรื่องรัฐชาติ (Nation-state) ยังคงมีอยู่ในสหภาพยุโรปซึ่งไม่ใช่รัฐเพียงรัฐเดียวแต่ประกอบไปด้วยหลายๆ รัฐชาติ คำกล่าวที่ว่ารัฐชาติได้หมดสิ้นไปแล้วเป็นเพียงมายาคติเท่านั้น รัฐชาติยังคงอยู่และแข็งแกร่งกว่าเดิม เพราะไม่ว่าการตัดสินใจใดๆ ก็ตามเช่น FTAs หรือการรับประกันเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนในท้ายที่สุดแล้วรัฐชาติเท่านั้นเป็นผู้ตัดสินใจเพราะถือว่าเป็นสิ่งชอบธรรม

คำถาม เมื่อ 10 กว่าปีที่แล้ว กองทัพของประเทศเยอรมนีและฝรั่งเศสมีความสำคัญต่อภูมิภาค ทั้งแข็งแกร่งและจะพัฒนาเป็นผู้นำภูมิภาคไปสู่นโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระแท้จริงจากนาโต แต่แล้ว เมเดลีเน อัลไบรต์ (Madeleine Albright รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศสหรัฐฯ ในขณะนั้น) กล่าวว่าการปฏิบัติการด้านการทหารจะต้องเป็นไปในกรอบของนาโตเท่านั้น อีกประการคือ *สนธิสัญญาเซนต์ มาร์โลว์* (St. Marlow 1998) ระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการผลักดันความร่วมมือทางด้านการทหาร แต่ประเทศเยอรมนีกลับไม่พยายามร่วมมือ หากมองใน

ระดับโครงสร้างขณะนี้ประเทศต่างๆ มีความพยายามให้ทหารเป็นทหารอาชีพ เพราะทหารอาชีพจะสามารถถูกส่งไปรบยังต่างประเทศได้ ภารกิจหลักของยุโรป คือ ปฏิบัติภารกิจในต่างประเทศได้ ในความคิดเห็นของอาจารย์ [วิทยากร] เป็นอย่างไร เหตุใดเยอรมนีจึงไม่ยอมรับการสร้างทหารอาชีพและร่วมมือกับประเทศอื่นๆ

คำตอบ ดั่งที่อัลไบร์ต ระบุไว้ นั่นอาจจะไม่ชัดเจนแต่กล่าวว่าเป็น กองกำลังรักษาสันติภาพ (Peace Keeping Force) ซึ่งในทัศนะของวิทยากรเห็นว่าไม่มีอันตรายใดๆ และมีข้อถกเถียงเยอรมนีว่ามีให้รวมกองกำลังแล้ว กำลังความสามารถ (Capacity) โดยรวมแล้วยังมาก (ระดับ 4-5 จาก 10) ส่วนอังกฤษมีสหราชอาณาจักรเป็นผู้ถ่ายทอดด้านการทหารที่สูงที่สุดอยู่แล้ว (ระดับ 8) เช่นเดียวกันกับอิสราเอล เยอรมนีก็จะเกรงกลัวว่าจะทำให้ประเทศเสียเงินจำนวนมาก รวมทั้งปัญหาการแทรกแซงทางมนุษยธรรม (Humanitarian Intervention) ซึ่งเป็นคำที่กำกวมเป็นอันมาก อย่างไรก็ตามการแทรกแซงคือความรับผิดชอบในการปกป้องผู้อื่น หากมหาอำนาจสนับสนุนเรื่องนี้และนำไปใช้ในทางที่ผิด อันจะส่งผลให้เยอรมนีเสียเงินจำนวนมาก ขณะเดียวกันยังมีความไม่ลงรอยในอีกหลายเรื่อง เพราะผลประโยชน์ของอังกฤษและเยอรมนีไม่เหมือนกัน แม้จะมีจุดร่วมกันอยู่บางประการ ฉะนั้นบางกรณีเยอรมนีก็ตกลงกับสหราชอาณาจักรหากอย่างเช่นในอัฟกานิสถาน จึงยากที่จะเข้าใจว่าความมั่นคงของเยอรมนีเป็นอย่างไร เพราะมีความสับสนในตัวเอง รวมถึงทัศนคติของประชาชนที่เปลี่ยนไปด้วย

กระบวนการบูรณาการอาเซียน: ความก้าวหน้าล่าสุดถึงปัจจุบัน

รศ. ดร.ประภัสสร เทพชาตรี

การบูรณาการของอาเซียน โดยมองตั้งแต่อดีต ปัจจุบันและอนาคต โดยมีหัวข้อการบรรยายต่อไปนี้

1. วิวัฒนาการอาเซียนตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน
2. ความร่วมมือทางด้านความมั่นคง การเมือง และเศรษฐกิจ
3. กรอบความร่วมมือใหม่ของอาเซียน คือ อาเซียน+3

วิวัฒนาการอาเซียน

- กำเนิดขึ้นมาในปี ค.ศ.1967 ประเทศไทยมีความสำคัญซึ่งเป็นตัวผลักดันริเริ่มอาเซียน สมัยนั้น ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคิดว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่งนี้ยังไม่มีองค์กรความร่วมมือ
- ต่อมาได้ลงนามในปฏิญญากรุงเทพมหานคร (Bangkok - Declarations 1967) ณ วังสราญรมย์เดิม
- ในปี ค.ศ. 2007 อาเซียนจะครบรอบ 40 ปี เราจะได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลว่าตลอดเวลาอาเซียนได้ทำอะไรบ้าง

ยุคก่อตั้งของอาเซียน

ช่วง 10 ปีแรก (1967 - 1976) อาจจะกล่าวว่ายังไม่มีอะไรชัดเจน เกิดเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ในภูมิภาค โดยจะยกตัวอย่างเพื่อให้ได้เห็นภาพว่าความร่วมมือของอาเซียนจะก้าวหน้าได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก อย่างเช่นเหตุการณ์ ค.ศ. 1975 เวียดนามได้ ลาว เขมรเป็นคอมมิวนิสต์ จนกลั้วถึงผลกระทบที่อาจมีต่อประเทศไทย

ด้วย เหตุการณ์การณ์นองเลือดของไทยวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ.1976 (พ.ศ. 2519) ซึ่งเป็น เหตุการณ์ที่กล่าวได้ว่าไทยจะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ จึงเห็นว่าจะต้องดำเนินการบางอย่าง

ก่อนหน้านี้ ค.ศ.1975 ขณะนั้นหลักประกันความมั่นคงของประเทศไทยคือ สหรัฐฯไทยผูกมิตรกับสหรัฐฯ แล้วก็ส่งทหารอเมริกันเข้ามา พอสหรัฐฯแพ้สงคราม เวียดนาม จึงนำตัวออกห่างจากภูมิภาค ไทยก็ขาดที่พึ่งพา จึงต้องปรับนโยบายกันใหม่ วิธีทางหนึ่งคือ การกระชับความสัมพันธ์กับประเทศอาเซียน ในขณะนั้นมีสมาชิก ประกอบไปด้วย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และไทย ถ้าหากไทยสามารถ สร้างความร่วมมือ ความแข็งแกร่ง และความสามัคคีระหว่างสมาชิกทั้ง 5 ในภูมิภาคนี้ ให้เกิดขึ้น อันจะเป็นปราการสำคัญต่อภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ในขณะนั้น

ค.ศ. 1976 ประเทศไทยได้ผลักดันให้มีการประชุมสุดยอดครั้งแรกที่เกาะบาหลี (หรือที่เรียกว่า Bali Summit) มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์อาเซียน เพราะมีการตกลงและลงนามในสนธิสัญญาต่างๆ ดังนี้

1. สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Co-operation - TAC) เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1976 เป็นสนธิสัญญาระดับแรก ของอาเซียนเกี่ยวข้องกับการเมือง ความมั่นคง
2. ข้อตกลงบาหลี (Bali Concord) ระบุถึงสาขาความร่วมมือของอาเซียนด้านต่างๆ ทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
3. ข้อตกลงความร่วมมือทางการค้าของอาเซียน (Preferential Trading Arrangement - PTA) ค.ศ. 1977 ความหลัก คือ การลดอัตราภาษีเป็นพิเศษให้กับ ประเทศอาเซียนที่ค้าระหว่างกัน
4. ข้อตกลงความร่วมมือทางด้านอุตสาหกรรม (ASEAN Industrial Joint Venture - AIJV) ส่งเสริมการอุตสาหกรรม การร่วมการลงทุนของบริษัทของประเทศ อาเซียนด้วยกัน

5. *ข้อตกลง ASEAN Industrial Project (AIP)* คือ โครงการขนาดใหญ่ที่แต่ละประเทศคิดตั้งขึ้นและประเทศอาเซียนอื่นๆ ก็จะมาร่วมลงทุนด้วย ซึ่งจะเป็นโครงการระดับชาติของรัฐบาล

6. *ข้อตกลงความร่วมมือ ASEAN Industrial Complementation (AIC)* คือ โครงการที่อาเซียนจะให้สิทธิพิเศษต่างๆ สำหรับการลงทุนที่จะมีการแบ่งการผลิต เช่น บริษัทโตโยต้า ลงทุนในอาเซียน โดยแบ่งการผลิตตัวถังในไทย และผลิตเครื่องยนต์ในสิงคโปร์แล้วนำมาประกอบกัน โครงการลักษณะนี้จะได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ

โดยสามข้อตกลงสุดท้ายที่ได้กล่าวมานั้นคือโครงการความร่วมมือทางด้านอุตสาหกรรมในยุคแรกๆ เมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้วพร้อมกับการตั้ง PTA (ค.ศ.1977)

การป้องกันคอมมิวนิสต์

ค.ศ. 1978 เกิดปัญหาทางด้านการเมืองอีกครั้งคือเวียดนามส่งกองกำลังเข้ายึดเขมร และทหารเวียดนามเข้ามาชิดกับแนวจังหวัดในไทย คือ ตราด และจันทบุรี ไทยไม่ยอมเวียดนามเพราะอาจเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของไทยมาก และขณะนั้นก็ยังคงเกิดความขัดแย้งกันระหว่างประเทศสมาชิกทั้ง 5 กับประเทศศัตรูที่เป็นคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน ถึงกับมีหนังสือพิมพ์ตะวันตกว่าทหารเวียดนามอาจบุกกรุงเข้าสู่กรุงเทพฯ ด้วยกำลังทหารนับแสน นโยบายต่างประเทศของไทยอันเป็นเป้าหมายสูงสุดด้วยการผลักดันให้เวียดนามถอนตัวออกจากเขมร ไทยจึงดึงอาเซียนเข้ามาช่วย ฉะนั้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1978 ถึง ค.ศ.1988 ตลอดระยะเวลา 10 ปีที่เวียดนามยึดเขมร ทั้งไทยและอาเซียนร่วมมือกันในการประสานนโยบายและกำหนดท่าทีร่วมกัน ทั้งในเวทีสหประชาชาติ การเจรจากับมหาอำนาจต่างๆ อย่างจีนและสหรัฐฯ หรือแม้แต่ยุโรป เพื่อช่วยกันกดดัน ท้ายที่สุดเวียดนามยอมถอยปี ค.ศ. 1988

ในระหว่างก่อนที่เวียดนามจะถอนตัว อาเซียนได้กำหนดการประชุมสุดยอดอีกครั้ง ปี ค.ศ. 1987 คือที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ การประชุมครั้งนี้สถานการณ์ในภูมิภาคเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามดีขึ้นเยอะ เรียกได้ว่าประเด็นความมั่นคงเริ่มอ่อนลงแล้ว และประเด็นด้านเศรษฐกิจเข้ามาแทนที่

เรื่องหลักของอาเซียนกลายเป็นประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ ในช่วงก่อนการประชุมสุดยอดที่กรุงมะนิลา แนวโน้มทางเศรษฐกิจขณะนั้นกำลังจะมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจขึ้น โดยในทวีปยุโรปเริ่มเดินหน้าการบูรณาการทางเศรษฐกิจ ส่วนสหรัฐฯ ก็เริ่มมีการรวมกลุ่มเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือขึ้น (แคนาดา สหรัฐอเมริกา เม็กซิโก) ฉะนั้นจึงเริ่มเป็นกลุ่ม 2 กลุ่ม สำหรับเอเชียไม่มีกลุ่ม เพราะยังไม่ชัดเจน เว้นแต่การตกลงสิทธิพิเศษทางการค้าเท่านั้น อาเซียนเริ่มตระหนักว่าโลกเริ่มแตกออกเป็นกลุ่มๆ ทั้งเอเชีย และอาเซียนตระหนักถึงการบูรณาการทางเศรษฐกิจเพื่อให้แข่งขันกับสหภาพยุโรปได้ อาเซียนเริ่มตั้งคำถามว่าจะมีเขตการค้าเสรีอาเซียนหรือตลาดร่วมอาเซียน

อย่างไรก็ตาม ขณะนั้นบางประเทศรู้สึกว่ายังไม่พร้อม ในบรรดาประเทศทั้งหมด (6 ประเทศ รวมบรูไน) นั้น อินโดนีเซียเป็นประเทศที่ยากจนที่สุดแล้วรู้สึกยังไม่พร้อมจะเปิดเสรีการค้า ฉะนั้นเขตการค้าเสรีอาเซียนจึงยังไม่เกิดในปี ค.ศ. 1987

ในวิถีทางของอาเซียนใช้วิธีการตัดสินใจที่เรียกว่า ฉันทานุมติ หรือ ฉันทามติ (Consensus) หมายความว่าหากกระทำการใดๆ จะต้องได้รับความเห็นด้วยจากทุกประเทศ อย่างกรณีการทำการค้าเสรี เมื่อมีอินโดนีเซียที่ยังไม่พร้อม มติก็ตกไป ฉะนั้นจึงต้องรอไปอีก 5 ปี

ค.ศ. 1992 การประชุมสุดยอดครั้งถัดมาที่สิงคโปร์ ขณะนั้นรัฐบาลไทยนำโดยนายอานันท์ ปันยารชุน ผู้ซึ่งมีประสบการณ์ทางด้านการต่างประเทศ จึงเป็นผู้ที่เข้าใจในเรื่องนโยบายต่างประเทศและมีวิสัยทัศน์กว้างอย่างดียิ่ง นายอานันท์กล่าวว่าถึงเวลาที่จะให้อาเซียนมี ASEAN Free Trade Area (AFTA) เสียที เมื่อเป็นเช่นนี้จึงต้องหว่านล้อมเหล่าสมาชิกรวมไปถึงอินโดนีเซีย บริบทของเศรษฐกิจช่วงต้นทศวรรษ 90 เศรษฐกิจของประเทศสมาชิกอาเซียนนั้นดีมาก โดยเฉพาะประเทศไทยเองเศรษฐกิจเติบโตร้อยละ 10-12 และรวมถึงประเทศอื่นๆ ด้วย สิงคโปร์ และมาเลเซียเติบโตร้อยละ 8-9 เรียกว่ายุคทองของเศรษฐกิจอาเซียน ฉะนั้นจึงรู้สึกว่าพร้อมแล้วที่จะเดินหน้าเพื่อยกระดับความร่วมมือทางเศรษฐกิจและพร้อมที่จะเปิด AFTA เริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1992 จนกระทั่งปัจจุบัน อาเซียนถือว่า AFTA ถือว่ามีความสมบูรณ์เต็มรูปแบบแล้ว

การผลักดันให้มีสมาชิกครบ 10 ประเทศ

การประชุมสุดยอด ณ กรุงเทพมหานคร ค.ศ. 1995 ประเด็นหลักที่สุดคือ ข้อเสนอของไทย ที่จะผลักดันให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นสมาชิกอาเซียนให้ครบ 10 ประเทศ (ขณะนั้นขาดประเทศเวียดนาม ลาว เขมร พม่า) อาเซียนก็คิดว่าหากมีสมาชิกครบแล้วทำให้เหมือนเราเป็นครอบครัวเดียวกัน ปกป้องหาหรือได้ง่าย รวมทั้งอาเซียนก็จะมีอำนาจแข็งแกร่งยิ่งขึ้น ในที่ประชุมได้ลงมติที่จะเพิ่มสมาชิก เวียดนาม (1995) พม่า และลาว (1997) เขมร (1999)

วิกฤติเศรษฐกิจ

ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) อาเซียนประสบความสำเร็จในความร่วมมือและนำภัย ย่อง แม้จะเป็นกลุ่มความร่วมมือของประเทศกำลังพัฒนา นอกเหนือจากสหภาพยุโรปที่ ประสบความสำเร็จในการบูรณาการ ส่วนทวีปแอฟริกาและเอเชียใต้ล้วนเป็นกลุ่มกำลัง พัฒนา แต่มีเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ดำเนินไปได้และสร้างข้อตกลง FTA ได้ตั้งแต่ ค.ศ. 1992

ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) เกิดเหตุการณ์ครั้งใหญ่ อาเซียนล้มระเนระนาดจาก วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งนับว่ารุนแรงที่สุด โดยมาตรวัดมวลรวมทางผลผลิตของ ประเทศ (GDP) จากเกือบ 2 แสนล้าน เหลือเพียง 1 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ ยากที่ กลับมาฟื้นฟูดังเช่นปี ค.ศ. 1996 (พ.ศ. 2539) ได้ ความพยายามในการผลักดัน AFTA พังสลาย

ประเทศไทยเอง ตอนเกิดวิกฤติอาเซียนไม่สามารถช่วยอะไรได้ จึงต้องพึ่ง International Monetary Fund (IMF) ประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคต่างเอาตัวรอด จนบางคนกล่าวว่าอาเซียนกำลังจะแตกสลายราวกับ *sunset organisation* สื่อมวลชน ตะวันตกเองก็วิพากษ์วิจารณ์อาเซียนต่างๆ นานา ด้วยเหตุเพราะความรังเกียจที่อาเซียน พยายามตีตนขึ้นเป็นผู้นำ

ปัญหาที่พบหลังเหตุการณ์วิกฤตการณ์เศรษฐกิจและเป็นโจทย์ที่จะต้องแก้ไข
3 ประการ ได้แก่

1. ทำอย่างไรอาเซียนจะกลับมาเป็นที่น่ายกย่องเหมือนเดิม
2. หลังจากการรับสมาชิกใหม่อีก 4 ประเทศได้แก่ เวียดนาม ลาว พม่า กัมพูชา ล้วนเป็นประเทศยากจน ทำให้อาเซียนเกิดช่องว่างระหว่างยากจนกับรวย จนประเทศยากจนคิดว่าประเทศรวยไม่ช่วยพัฒนาตนให้ดีขึ้น โจทย์คือ การลดช่องว่างที่เกิดขึ้น

3. นอกจากนี้มาตรการการต่อรองเจรจาในเวทีโลก อาเซียนสูญเสียศักยภาพทางด้านการแข่งขันทางการค้า และเป็นตลาดแหล่งการลงทุนที่สำคัญ

การฟื้นตัวของอาเซียน

ค.ศ. 1999 - 2000 อาเซียนเริ่มลุกตัวขึ้นและเริ่มแก้โจทย์ 3 ประการ ข้างต้น ประเทศไทยเองจากที่เคยมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในอาเซียน เริ่มเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งฟื้นฟู ขณะเดียวกันสิงคโปร์ได้เสนอ *Initiatives for ASEAN Integration* เพื่อแก้ปัญหาช่องว่าง

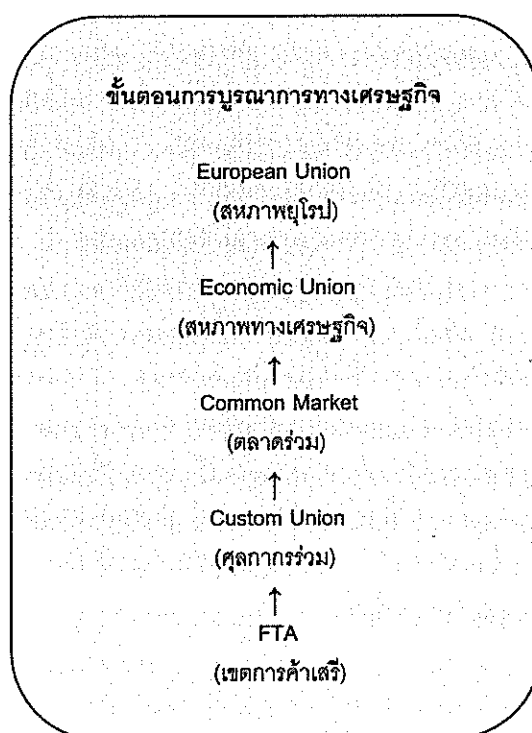
ค.ศ. 2000 *Declarations on Development* ถูกปรับใช้ถึงปี ค.ศ. 2001 สามารถลดปัญหาได้ระดับหนึ่งและอีกโจทย์สำคัญที่ตามมาคือแล้วจะเดินหน้าอย่างไร และยกระดับบูรณาการขึ้น หลังจากที่ดีติดอยู่กับ AFTA มานาน

การบูรณาการ

ค.ศ. 2003 การประชุม *Bali Summit* เกิดข้อตกลงสำคัญเรื่องการบูรณาการ *Bali Concord* เพื่อการพัฒนาเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) โดยประกอบด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่

1. ประชาคมความมั่นคงอาเซียน
2. ประชาคมเศรษฐกิจและสังคมอาเซียน
3. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

เสาหลักที่ 3 ได้กำหนดชัดเจนว่าจะพัฒนาเป็นตลาดร่วมภายในปี ค.ศ. 2020 บ้างก็มีความเห็นว่า ค.ศ. 2020 ซ้ำไปที่จะสร้างตลาดร่วม จึงย่นระยะเวลาลงเป็น ค.ศ. 2015 อย่างไรก็ตามยังไม่พร้อม เป้าหมายจึงกลับไปที่เคยเดิมคือ ค.ศ. 2020 โดยสรุปหากจะเปรียบเทียบกับสหภาพยุโรป ดังแผนภาพ

ปัจจุบันสหภาพยุโรปอยู่ในขั้นสหภาพเศรษฐกิจ (Economic Union) ขณะที่อาเซียนยังอยู่ขั้น FTA หวังว่าจะมาอยู่ในขั้นสหภาพทางเศรษฐกิจ ภายใน ค.ศ.2020

อาเซียนอาจจะไม่จำเป็นต้องเลียนแบบ เพียงแต่นำมาเป็นตัวแบบที่นำมาศึกษา นำส่วนที่ดีมาใช้ และคงจะไม่เหมือนยุโรปได้ทั้งหมดเพราะพื้นฐานที่แตกต่าง

และเอเชียมีลักษณะที่ชอบความยืดหยุ่น และไม่ชอบความเป็นทางการมากเกินไป ฉะนั้นระบบตัดสินใจแบบฉันทามติจึงแตกต่างจากยุโรปที่มักจะต้องลงคะแนนเสมอเพื่อความเด็ดขาด แต่เอเชียจะไม่เป็นเช่นนั้น

มองข้ามไปอีกชั้นหนึ่งของอาเซียน คือ แม้อาเซียนประกอบด้วยสมาชิก 10 ประเทศ หรือหากจะเพิ่มติมอร์ตะวันออก จนกลายเป็น 11 ประเทศก็ตามแล้ว ความพยายามในการสร้างบูรณาการไม่ว่าเชิงลึกหรือเชิงกว้าง ตลาดร่วม หรือสหภาพทางเศรษฐกิจ อาเซียนยังถือว่าเล็กและไม่มีอำนาจต่อรองกับสหภาพยุโรปหรือสหรัฐอเมริกาที่เพียงพอ ในที่สุดอาเซียนอาจจะถึงทางตันหากยังรวมอยู่แค่ 10 ประเทศ จึงเกิดความคิดที่จะนำประเทศที่มีอำนาจมากกว่ารวมเข้าในอาเซียนด้วยกัน ได้แก่ จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น (อาเซียน +3) กลายเป็นประชาคมเอเชียตะวันออก

พ.ศ. 1997 เกิดการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 จน ค.ศ. 1999 Joint Statement on East Asia Co-operation ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญเกี่ยวกับอาเซียน+3 หลังจากนั้นปลายปีที่ผ่านมาเริ่มมีความร่วมมือระหว่าง 13 ประเทศนี้มากขึ้นเรื่อยๆ อย่างเรื่องการเงิน ASEAN Monetary Funds (AMF) มาแทนที่ IMF หากเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจรอบสองสามารถกู้เงินผ่านกองทุนเงินนี้ จนกระทั่งเห็นไปถึงการมีสกุลเงินร่วมกันดังเช่นยุโรป นอกจากนี้ยังมีความคิดการก่อตั้งเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออก หากเกิดขึ้นจริงจะเป็นเขตการค้าที่ใหญ่และมีพลังอำนาจอย่างมาก ซึ่งขณะนี้เขตการค้าเสรีกับจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้

บท-สรุป

คำถาม เรื่องการบูรณาการซึ่งเห็นตัวอย่างจากสหภาพยุโรปว่ามีเงื่อนไข

1. ทางด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง ในสมัยสงครามเย็นกำหนดให้กลุ่มประเทศมารวมตัวกันได้ แต่อาเซียนไม่มีลักษณะของการผลักดันอย่างนั้นแต่เป็นแรงผลักดันทางเศรษฐกิจ

2. พื้นฐานของอาเซียนและยุโรปก็แตกต่างกัน ยิ่งทำให้เป็นที่น่าสนใจว่าการรวมตัวอาเซียนอาจจะไม่ค่อยเหมือน EU ซึ่งมีพื้นฐานหลายอย่างใกล้เคียงกัน เช่น

มาตรฐานของประชาชน การศึกษา ฐานะความเป็นอยู่ แม้แต่โครงสร้างด้านวัฒนธรรม เช่นศาสนา ซึ่งมีความเป็นปึกแผ่นยิ่งกว่า ในขณะที่อาเซียนมีความแตกต่างของ 2 ศาสนาอย่างมาก คือ อิสลามและพุทธศาสนา แม้จะไม่มี ความขัดแย้งมากระหว่าง 2 ศาสนาในภูมิภาคแต่เป็นหลักลำคัญสำหรับชาวยุโรป ดังที่เห็นปัญหาการรับประเทศตุรกี เข้ามาเป็นสมาชิก ทั้งๆ ที่ตุรกีเองก็พยายามจะประกาศตนเองให้เป็นมุสลิมสมัยใหม่ (Modern Muslim) เพื่อจะได้ปรับตัวเข้ากับสหภาพให้ได้ ดังนั้นด้านศาสนาจะเป็น เงื่อนไขที่จะทำให้การบูรณาการยากขึ้นไปหรือไม่

3. *เงื่อนไขสำคัญของการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ* เพื่อจะประสานและลด ช่องว่างระหว่างคนจน กับคนรวยซึ่งความพยายามนี้ยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร เพราะเช่นกรณีของไทยกับพม่ามีช่องว่างดังกล่าวที่ห่างกันพอสมควร อีกทั้งพม่าเองก็ ไม่พยายามเข้าหาอาเซียนแต่กลับออกห่างและเข้าหาอเมริกาแทน

- การรวมตัวกันทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อเศรษฐกิจของชาติ เช่น รายได้ของประชาชนแตกต่างกันมาก

- ความพยายามสร้างอาเซียน+3 ซึ่งมีประเทศมหาอำนาจอย่างจีน มาร่วม ด้วย ทั้งๆที่จีนเองเป็นประเทศที่น่าเกรงขามทุกประเทศทั่วโลกต่างกลัวอิทธิพล ฉะนั้น การนำจีนมาร่วมด้วยอาจจะเป็นการครอบงำ (Domination) มากกว่า การบูรณาการ (Integration) หรือไม่ จึงยังเหลือเป็นคำถาม

คำตอบ การบูรณาการของอาเซียน รวมทั้งอาเซียน+3 ไม่ใช่ว่าราบรื่นเสมอไป ยังเจออุปสรรคอีกหลายประการ

1. Economic Competition ประเทศในอาเซียนยังมีความรู้สึกเล็กๆ ว่ายังไม่ ไว้ซึ่งเนื้อเชื้อใจกันอยู่

2. ความแตกต่างระหว่างประเทศรายกับจน

3. ความขัดแย้งทางการเมืองอีกมาก เช่น

- ปัญหาจีน-ญี่ปุ่น

- ปัญหาคาบสมุทรเกาหลี

- ปัญหาได้หวั่น

4. บทบาทของสหรัฐฯ เป็นประการสำคัญเพราะอาเซียนหากจะรวมกลุ่มเพื่อคานอำนาจกับสหรัฐฯ สหรัฐฯ เองก็ยังไม่พอใจและต่อต้านได้

5. สำหรับอาเซียนไม่มีใครเป็นผู้นำกลุ่ม เมื่อรวมตัวกันเป็นอาเซียน +3 แล้วก็ตาม อาจจะต่างแข่งขันกันเองอีก ในอาเซียนไม่มีปัจจัยภายนอกที่มาเป็นภัยคุกคามดังเช่นทางยุโรปที่ได้รับบทเรียนมาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 และต้องการป้องกันไม่ให้เกิดสงครามโลกขึ้นมาอีก จึงเห็นว่าการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจจึงเป็นหนทางนำไปสู่สันติภาพถาวร และสำหรับเอเชียยังไม่มี การสร้างอัตลักษณ์สำหรับอาเซียนจึงยาก

ความคิดเห็น สิ่งหนึ่งที่กลุ่มประเทศอาเซียนไม่อาจสร้างความไว้วางใจเชื่อใจระหว่างกันได้มาจากความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลแตกต่างกัน หากถ้าจะกล่าวไปถึงอาเซียน + 3 โดยเฉพาะประเทศจีนไม่มีความโปร่งใสและไม่ยอมเปิดเผยข้อมูล แม้ญี่ปุ่นอาจจะมีความโปร่งใสมากกว่าก็ตาม ทั้ง 3 ประเทศอาจจะไม่ได้มีเจตนาดีต่อการรวมกลุ่ม หากพิจารณาแล้วจะเห็นความแตกต่างและเป็นสาเหตุที่ทำให้การรวมกลุ่มเป็นไปได้ยาก

คำถาม การทำเขตการค้าเสรีกับระบบความร่วมมือของอาเซียนมี ทิศทางที่สอดคล้องกันหรือไม่

คำตอบ อาจจะสอดคล้องกันได้ เพราะว่าการทำเขตการค้าเสรี (FTA) ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นและกับจีนและก็ในกรอบของอาเซียนเช่นเดียวกัน หรือสหรัฐฯเองได้ทำ FTA กับอาเซียนทั้งกลุ่มหรือไม่ ปัจจุบันได้ทำกับสิงคโปร์แล้วและกับไทยซึ่งยังยึดเยื้อกันอยู่ รวมไปถึงมาเลเซียด้วยที่อาจจะสำเร็จก่อนไทย ฉะนั้นจึงเป็นการเจรจาคุุณานกันไป

คำถาม อย่างที่ทราบแล้วว่า การทำ FTA กับ Dialogue Partners ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ของอาเซียนที่จะดึงประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ EU สหรัฐฯ ออสเตรเลีย

นิวซีแลนด์และรัสเซีย จุดนี้ต้องคำนวณถึงผลที่จะเกิดขึ้นต่อการขยายกลุ่มออกไป คือ สร้างพลังของอาเซียน นอกเหนือจาก ASEAN Economic Community (AEC) และ FTA เพราะจะเป็นยุทธศาสตร์สำคัญอันจะสร้างพลังการแข่งขันกับคู่แข่งอื่น

ขณะเดียวกันหากมองต่อไปอีกว่าอาเซียนจะสามารถต่อกรกับ EU หรือสหรัฐอเมริกาหรือไม่ ระบบของอาเซียนที่มี AFTA ยังคงคลุมเครือ คือ อาเซียนพยายามรวมตัวอยู่ในระดับหนึ่งแต่ขณะเดียวกันก็ยังไม่จริงจังกันพอ นอกจากนี้ยังพยายามสร้างกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) เช่นเดียวกับ EU เพื่อสร้างอาเซียนมีสถานะภาพเป็นนิติบุคคลและสร้างข้อผูกมัดต่างๆ ได้ง่าย คำถามคือว่า อาเซียนสมควรที่จะเลียนแบบหรือไม่

คำตอบ หากจะทำให้อาเซียนดูเป็นองค์กรที่เป็นทางการและถูกต้องตามกฎหมาย เช่นเดียวกับองค์การสหประชาชาติ และ EU น่าจะส่งผลดีและสมควรที่จะทำ

กระบวนการรวมตัวของสหภาพยุโรป: บทเรียนและทิศทางของอาเซียนและประชาคมอาเซียนในอนาคต

รศ. ดร.จุลชีพ ชินวรรณโณ

จุดเริ่มต้นการบูรณาการในยุโรป

เริ่มต้น ค.ศ. 1951-1952 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สาเหตุเพราะนักวิชาการมอง มอนเนต์ (Jean Monnet) มองเห็นว่ายุโรปเกิดสงครามจำนวนมากและหากย้อนไปเมื่อ 200 ปี คู่สงครามมีเพียงฝรั่งเศสกับเยอรมนี และในสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เช่นเดียวกัน สาเหตุมาจากการแย่งชิงทรัพยากรที่สำคัญ คือ *ถ่านหินและเหล็กกล้า*

ถ่านหินเป็นปัจจัยสำคัญของอุตสาหกรรมและการป้องกันประเทศ โดยใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับการผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ ทั้ง 2 ฝ่ายพยายามกีดกันเพื่อจะได้มาซึ่งวัตถุดิบดังกล่าว ตราบใดทรัพยากรเหล่านี้ยังอยู่ในความดูแลของประเทศต่างๆ ซึ่ง

คำนึงถึงผลประโยชน์ตนเองเป็นหลัก สงครามยังคงเกิดขึ้นอีก ดังนั้นจึงต้องนำวัตถุดิบ ทั้ง 2 ออกจากการดูแลของรัฐบาล โดยควรจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์การระหว่างประเทศ ขึ้นมาดูแลแทน ฌอง มอนแนต์จึงนำเสนอขึ้นให้กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศของฝรั่งเศส โรแบร์ ชูมาน ซึ่งเห็นชอบความคิดนี้ สมาชิกประกอบด้วย ฝรั่งเศสและเยอรมนี (ตะวันตก) และตั้งประเทศ อิตาลี เบนลักซ์ เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ และลักเซมเบิร์กเข้าร่วมภายหลัง เรียกความร่วมมือนี้ว่า ประชาคมถ่านหินและ เหล็กกล้าในยุโรป (European Coal and Steel Community - ECSC) ถือว่าเป็นความร่วมมือแบบเฉพาะเรื่อง (Functional Co-operation) นั่นคือเรื่องถ่านหินและเหล็กกล้า

จุดเริ่มต้นการบูรณาการในอาเซียน

เริ่มก่อตั้งวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 โดยมี คือ พลเอกพิเศษ ดร.ถนัด คอมันตร์ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศขณะนั้น) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้ง การลงนามก่อตั้งมีขึ้น ณ กรุงเทพมหานคร โดยมีผู้ลงนามจาก 5 ประเทศ

สาเหตุของการร่วมมือ คือ เริ่มต้นมาจากความร่วมมือก่อนหน้านี้ที่เรียกว่า Association of South-East Asia (ASA) ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1961 โดยมีสมาชิก 3 ประเทศ คือ มาลายา ไทย และฟิลิปปินส์ ขณะนั้นมาลา ยายังต้องการนำเข้าข้าว และชาจาก ดินแดนที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและน้ำมัน มาเป็นของมาลายาและกลายเป็นมาเลเซีย สร้างความไม่พอใจแก่ฟิลิปปินส์เพราะก ีต้องการดินแดนดังกล่าวเช่นกัน รัฐมนตรีถนัดจึงเป็นตัวกลางเจรจาไกลเกลี่ย

ในขณะเดียวกันอินโดนีเซียต้องการจะจัดตั้งความร่วมมือ MAPHILINDO ประกอบด้วยมาเลเซีย ฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย ในระยะเวลาไม่นานก็เกิดความ ขัดแย้ง ค.ศ. 1963 อินโดนีเซียขัดแย้งกับฟิลิปปินส์กรณีเกาะบรีเวณชายแดน ฟิลิปปินส์กับมาลายา และอินโดนีเซียกับมาลายา ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ต่างประเทศถนัด คอมันตร์ ก็เป็นตัวกลางเจรจาไกลเกลี่ยอีกเช่นกัน (Shuttle

Diplomacy) ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศจึงคิดว่าควรจะสร้างความร่วมมือและปรองดองกัน

ฉะนั้น วาระที่เปิดเผยสำหรับการก่อตั้งอาเซียนคือ ต้องการจะร่วมมือกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังที่ปรากฏในปฏิญญากรุงเทพมหานคร (Bangkok Declaration) เรียกความร่วมมือว่า Association of South-East Asian Nations (ASEAN)

ส่วนวาระซ่อนเร้น (Hidden Agenda) คือ เพื่อจะสร้างกลไกการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศอาเซียนดังที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้

กระบวนการและขั้นตอนของการจัดตั้งการบูรณาการ

ตามหลักทฤษฎีการสร้างบูรณาการมีลักษณะเป็นกระบวนการและขั้นตอนประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

1. จัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Area - FTA) การลดภาษีศุลกากร เพื่อส่งเสริมการค้าอย่างเสรีโดยไม่มีภาษีศุลกากรอันเป็นอุปสรรคทางการค้า จะส่งผลประโยชน์ ดังนี้

- 1.1 ราคาสินค้าที่ถูกลงและผู้บริโภคก็จะเพิ่มการซื้อมากขึ้น
- 1.2 อัตราการจ้างงานที่สูงขึ้น
- 1.3 สภาพเศรษฐกิจที่ขยายตัว

2. การจัดตั้งสหภาพศุลกากร (Custom Union) ประเทศจะต้องตกลงที่จะกำหนดภาษีนอกกลุ่มร่วมกัน ซึ่งมีเพียงอัตราเดียว ข้อเสียคือได้ภาษีน้อย หลายประเทศต้องการตั้งภาษีแพงเพื่อจะมาใช้จ่ายต่างๆ

3. การเป็นตลาดร่วม (Common Market) หรือ ตลาดเดียว (Single Market) เป้าหมายไม่ใช่ให้สินค้าเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรีเพียงอย่างเดียวแต่รวมไปถึงปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะทุนแรงงานเรียกว่า 'free flow of production factors'

การบูรณาการสหภาพยุโรป: ผลต่ออาเซียนและประเทศไทย

4. สหภาพเศรษฐกิจ (Economic Union) สมาชิกจะต้องตกลงที่จะประสานนโยบายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Harmonization of economic policy) เช่น นโยบายการเงิน

5. สหภาพเหนือชาติ (Supranational Union) องค์การที่เกิดจากการรวมตัวกันมีอำนาจเหนืออธิปไตยของรัฐ เป้าหมายจึงเพื่อการบูรณาการแบบสมบูรณ์ (total comprehensive integration)

ยุโรปกับอาเซียนเดินบนเส้นทางอย่างไร

ยุโรปก่อตั้ง ค.ศ. 1952 ด้วยเหตุที่ ฌอง มอนเนต์ มีความคิดที่จะแก้ปัญหาถ่านหินเหล็กกล้า จนนำไปสู่การจัดตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กกล้าในยุโรป (European Coal and Steel Community: ECSC) และลงนามโดย 6 ประเทศในสนธิสัญญาปารีส (Treaty of Paris) จากนั้นเริ่มเห็นว่าควรจะมีความร่วมมือ (Functions) อื่นๆ ได้แก่ การก่อตั้ง ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (Economic European Community: EEC) นอกจากนี้ยังสร้างความร่วมมือในด้านนิวเคลียร์เรียกว่าประชาคมนิวเคลียร์ของยุโรป (European Atomic Energy Community: EURATOM)

แม้นิวเคลียร์อาจเป็นดาบ 2 คม เพราะสามารถพัฒนาเป็นทั้งพลังงานมหาศาลหรืออาวุธอันร้ายแรง อย่างไรก็ตามทั้ง 3 ความร่วมมือนี้ แม้จะสามารถ แก้ไขความขัดแย้งได้จริงแต่ปัญหาประการหนึ่งคือ กลไกการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน

ค.ศ. 1967 จึงรวมตัวกันเป็นประชาคมเดียวกัน เรียกว่า *ประชาคมยุโรป* โดยมีเป้าหมายหลักคือการลดภาษีศุลกากรและสร้างเขตการค้าเสรี (บรรลุนั้นที่ 1)

ค.ศ. 1968 บรรลุนั้นที่ 2 คือการสร้าง *สหภาพศุลกากร*

ค.ศ. 1969 ความพยายามในการบรรลุนั้นที่ 3 คือ *ตลาดร่วม* ซึ่งเป็นไปได้ช้ากว่าที่คาดไว้ และเศรษฐกิจก็ตกต่ำ ค.ศ. 1983-1984 เรียกว่ายุโรปกลายเป็น sunset continent ทวีปที่ตกต่ำ เศรษฐกิจก็ถดถอยตัวน้อย ทั้งๆ ที่ตลาดร่วมน่าจะช่วยขยาย

ดังนั้นจึงกลับมาวิเคราะห์หาสาเหตุ โดยตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อระบุสาเหตุออกมาอยู่ในรูปของสมมุติฐาน ประกอบด้วยปัญหา 3 ประการ

1. ปัญหาทางกายภาพ (Physical Obstacle) ด้านศุลกากรจะต้องตั้งอยู่ทั้ง 2 ฝ่ายเขตชายแดนระหว่างประเทศ ทำให้เมื่อสินค้าที่จะส่งออกกลับตกอยู่ที่ด่านเขตแดนเป็นระยะเวลานานเพราะเนื่องจากใช้เวลาในการดำเนินการ สินค้าจึงเกิดความเสียหาย
2. ปัญหาทางเทคนิค (Technical Obstacle) แต่ละประเทศกฎระเบียบแตกต่างกัน สินค้าบางประเภทจึงถูกจำกัดกันอยู่คนละกลุ่ม หรือเสียภาษีคนละชนิดกัน
3. ปัญหาการคลัง (Fiscal Barriers) ได้แก่ อุปสรรคทางด้านภาษี การตั้งภาษีของ 6 ประเทศสมาชิกแตกต่างกัน

เมื่อความพยายามสร้างตลาดรวมเป็นไปได้ยาก นักวิชาการจึงมีข้อเสนอแบบเบ็ดเสร็จเพื่อแก้ปัญหาด้วยการแก้ไขกฎหมาย กว่า 300 ฉบับของแต่ละประเทศ ฉะนั้นจะใช้เวลากว่า 5 ปีจน กฎบัญญัติตลาดรวม (Single Market Act) ถูกบัญญัติขึ้นสำเร็จในปี ค.ศ. 1992 เป็นกฎหมายที่ต้องการให้สินค้า ทุนและแรงงานเคลื่อนย้ายอย่างสะดวกเสรี

ธันวาคม ค.ศ. 1991 ณ เมืองมาสทริคต์ (Maastricht) เนเธอร์แลนด์ในฐานะผู้นำยุโรปซึ่งเข้าร่วมประชุมต่างเห็นถึงประโยชน์ของตลาดรวม ฉะนั้นผู้นำจึงเห็นว่าควรร่วมมือให้ลึกซึ้งกว่าเดิม กลายมาเป็นสหภาพการเงิน (Economic Union) เศรษฐกิจของโลกก็เปรียบได้เหมือนเหรียญ 2 ด้าน คือด้านการเงิน และการค้าที่กระทบต่อการเงินที่มีเสถียรภาพ การค้าก็จะขยายตัวตาม และในทางกลับกันด้วย จึงตกลงกันว่า จะสร้างสหภาพทางการเงิน โดยมีสกุลเงินเดียวกัน อันส่งผลดีต่อ 1) การลดต้นทุนสินค้าและ 2) ลดต้นทุนการส่งออก กระนั้นก็ตามยังคงมี 3 ประเทศที่ยังไม่เห็นด้วย ได้แก่ อังกฤษ สวีเดน เดนมาร์ก อาจจะเป็นสาเหตุเพราะว่าความเป็นอนุรักษนิยมที่ต้องการรักษาเงินตราซึ่งมีพระมหากษัตริย์อยู่บนเหรียญ หรือ ธนบัตรของตน (อนุรักษนิยม) จึงยังไม่ต้องการเข้าร่วม

การบูรณาการสหภาพยุโรป: ผลต่ออาเซียนและประเทศไทย

จนในปี ค.ศ. 1999 ตั้งกฎเกณฑ์การเข้าร่วม 3 ประการ (Convergence Criteria) ได้แก่ 1) อัตราเงินเฟ้อ 2) การเติบโตทางเศรษฐกิจ 3) หนี้สาธารณะอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ประเทศเดียวที่ยังไม่เข้าข่ายคือกรีซ แต่ประเทศอื่นอีก 14 ประเทศ ล้วนตรงตามเกณฑ์

การขยายสมาชิก

มีความเป็นมาโดยเริ่มแรกที่ประกอบด้วย 6 ประเทศ จากนั้นก็กลายเป็น 12 และ 15 ตามลำดับ และปัจจุบันสมาชิกขยายถึง 25 ประเทศ เหลืออีกประมาณ 3 ประเทศที่จะเข้าร่วมในปี ค.ศ.2007

ขั้นสุดท้ายของพัฒนาการบูรณาการคือการสร้างองค์การเหนือชาติด้วยการมี *ธรรมนูญยุโรป* (European Constitution) สาเหตุอันเนื่องมาจากการมีสนธิสัญญาจำนวนมากเกินจึงควรรวมให้เหลือเพียงฉบับเดียว หมายความว่า *ธรรมนูญยุโรป* จะกลายเป็นแม่บทของกฎหมายอื่นๆ และกฎหมายของประเทศนั้นๆ จะมีอำนาจอย่างไรต่อไป อีกทั้งประชาชนจะมีอำนาจมากน้อยหรือไม่ ประเทศแรกคือฝรั่งเศสที่ประชาชนกลับปฏิเสธและลงคะแนนเพื่อไม่ต้องการธรรมนูญแห่งยุโรป หลังจากนั้นประเทศอื่นๆ เริ่มเห็นเช่นเดียวกัน ฉะนั้นพัฒนาการตั้งแต่การเริ่มเป็นตลาดร่วม จนถึงปัจจุบันยังคงอยู่ที่ European Union (ขั้นที่ 4) ยังไม่บูรณาการได้ทุกด้านจริงในหลายประเทศ เพียงการเข้าสู่ตลาดร่วมก็ใช้ระยะเวลานาน (1968-1992) เนื่องจากมีอุปสรรค ทางกายภาพ เทคนิค และการเงิน ส่วนด้านอื่นๆ ไม่มีเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การเมือง ความเป็นประชาธิปไตย หรือทุนนิยมเดียวกัน

ASEAN เริ่มต้นปี ค.ศ. 1967

จุดประสงค์การก่อตั้ง มาจากความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจระหว่างไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์และอินโดนีเซีย มีลักษณะที่ค่อนข้างเป็นไปได้ช้า เพราะแต่ละประเทศมีผลผลิตทางการเกษตรที่คล้ายกัน แทนที่จะเอื้อกัน (complement) แต่กลับกลายเป็นการแข่งขันระหว่างกัน (competition) เช่น ยางพารา เป็นต้น

นอกจากนี้ยุโรปได้ทำสงครามกันมานาน จึงรู้จักระหว่างกันดี ส่วนอาเซียนไม่ค่อยรู้จักกันเพราะประเทศอาเซียนล้วนเคยตกเป็นอาณานิคม ยกเว้นไทย ฉะนั้นก็จะไม่ยอมติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านแต่กลับติดต่อกับประเทศเจ้าอาณานิคมของตน อาเซียนจึงใช้เวลากว่า 10 ปีที่จะเรียนรู้ระหว่างกันและสร้างความไว้วางใจกันได้ ในราวปี ค.ศ. 1971 เห็นได้จากการที่มาเลเซียเสนอหลักเขตสันติภาพ เสรีภาพและความเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality: ZOPFAN) 2 ประการคือ

1. การรักษาสันติภาพและเสรีภาพนั้นทุกประเทศยอมรับยกเว้นความเป็นกลางนั้นยังคงคลุมเครือว่าแต่ละประเทศยังดำเนินนโยบายแบบเป็นกลางหรือไม่ เช่น ไทยและฟิลิปปินส์ ซึ่งต่างไม่เห็นกับข้อเสนอนี้ อย่างไรก็ตามยังยอมให้มาเลเซียประกาศเป็นข้อเสนอของอาเซียน แสดงให้เห็นความไว้วางใจกัน เพราะเราอยู่ในฐานะที่เป็นเพื่อนกัน

2. นอกจากนี้การตัดสินใจอาเซียนแบบฉันทามติ (Consensus) วางอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน การออกกฎเกณฑ์ กติกาใดๆ ต้องเป็นที่ยอมรับของทุกประเทศ เมื่อใดก็ตามหากมีประเทศที่ไม่เห็นด้วยแล้ว มติก็ตกไป

แตกต่างจากยุโรปที่ออกเสียงข้างมาก ข้างน้อย Minority/Majority และลงนามกันอยู่ในรูปกฎหมาย หรือสนธิสัญญา (treaty) แต่อาเซียนนั้นกลับมีเพียงปฏิญญา (declarations) เท่านั้นเอง มีเพียงสนธิสัญญาเดียวที่ลงนาม คือ สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Co-operation: TAC) ครั้งการประชุมสุดยอดครั้งแรกที่บาหลี ค.ศ. 1976 โดยตั้งกฎเกณฑ์ว่าหากอาเซียนขัดแย้งกัน ให้แก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี

ความร่วมมือในอาเซียนยังพัฒนาได้ไม่มาก จนกระทั่งการตั้ง FTA ค.ศ. 1992 โดยครั้งสมัยนายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สาเหตุที่มีความคิดเช่นนี้ มาจากครั้งที่มโนอาสา สารสิน ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศ ขณะนั้นปี ค.ศ. 1991 มีการประชุมระหว่างประชาคมยุโรปกับอาเซียน ก่อนหน้านั้นปี ค.ศ. 1991 ยุโรปส่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศมาประชุม พอปี 1991 แล้วยุโรป

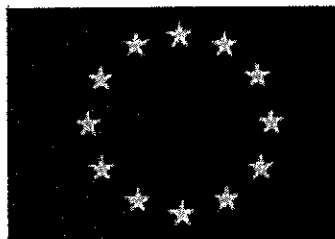
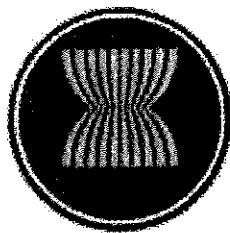
กลับส่งเพียงอริบตี หมายความว่ายุโรปไม่ได้ให้เกียรติและความสำคัญแก่อาเซียน ดังเช่นแต่ก่อน หากวิเคราะห์แล้วยุโรปมีที่อื่นที่น่าสนใจมากกว่าอาเซียน เพราะสหภาพยุโรปกำลังสลายตัว จึงดึงดูดให้ไปลงทุนในยุโรปตะวันออกมากกว่า

ก่อนหน้านี้ นายอาสา เคยเป็นประธานสภาอุตสาหกรรมของไทยและอาเซียนต่อมา สภาอุตสาหกรรมคิดว่าจะทำอะไร หากอาเซียนจะร่วมมือกัน และคำตอบคือการตั้งเขตการค้าเสรี นั่นคือการลดภาษีระหว่างกันในกลุ่มอาเซียน จะช่วยดึงดูดให้นักลงทุนเข้ามาสนใจอาเซียนมากขึ้น ฉะนั้นจึงต้องลดภาษีศุลกากรเช่นกัน ประเทศที่จะขัดขวางได้ต้องเป็นประเทศที่ต้องพึ่งพาภาษีศุลกากร เพราะจะต้องนำเงินที่ได้จากภาษีมาพัฒนา แต่กลับต้องลดภาษีศุลกากรจากที่ตั้งไว้สูง ได้แก่ประเทศอินโดนีเซีย นายกรัฐมนตรี อาห์หมัด เชฮาป เจรจากับประธานาธิบดีซูฮาร์โต ของอินโดนีเซีย ความคิดเหล่านี้ล้วนเพื่อประโยชน์ของอาเซียน ให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น ฉะนั้นเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ตั้งขึ้น ค.ศ. 1993 จนถึง ค.ศ. 2003 สามารถลดภาษีเหลือร้อยละ 0-5

ค.ศ. 2003 การประชุมสุดยอดที่บาหลี ขณะนั้นมีสมาชิกครบ 10 ประเทศแล้ว และที่ประชุมก็มีความเห็นว่าท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ควรสร้างประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) คือจากเขตการค้าเสรี กลายเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community) และมีตลาดเดียวกัน ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการสร้างตลาดร่วมในยุโรป มีปัญหา 3 ประการคือ ทางกายภาพ ทางเทคนิค และทางด้านเศรษฐกิจ แต่อาเซียนจะมีปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง เพราะสมาชิกอาเซียนยังไม่ได้มีระบบการเมืองแบบเดียวกันทั้งหมด บางประเทศเป็นประชาธิปไตย บางก็เป็นทหารเผด็จการ (พม่า) หรือคอมมิวนิสต์ (ลาว เวียดนาม)

อาเซียนเมื่อเป้าหมายเป็นประชาคมทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม น่าจะร่วมมือกับประเทศอื่นอย่างประเทศจีน ญี่ปุ่น ซึ่งกำลังฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ และเกาหลีใต้ นายกรัฐมนตรีบัตตาวีของมาเลเซียเสนอให้มีประชาคมเอเชียตะวันออก โดยเริ่มประชุมครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 2005 นอกจากนี้ประเทศอินเดียและ

ออสเตรเลียก็เข้าร่วมประชุม ยกเว้นสหรัฐอเมริกาไม่ได้รับเข้าร่วม จึงทำให้สหรัฐฯ รู้สึก
ถูกละทิ้ง จึงรีบหันมาสนใจภูมิภาคนี้อีกครั้ง

“...ไม่ว่าจะมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างสหภาพ
ยุโรปกับอาเซียน/ไทยหรือไม่ก็ตาม สิ่งที่ไทยจะ
หลีกเลี่ยงไม่ได้ ... คือเรื่องระดับมาตรฐานของคุณภาพ
สินค้าและการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา...”